

Psihijatrijska gledišta na razvoj vrlo nadarenih mladih glazbenika »čuda od djece«

Davor Kust, Darko Breitenfeld, Marko Lucijanić, Tomislav Breitenfeld, Tomo Lucijanić, Višnja Livajić-Pezer

Psychiatric views on development of very gifted young musicians (»wonderchild«)

su raznoliki, što ovisi o psihičkoj stabilnosti i zrelosti osobe, pa tako imamo lepezu osjećaja, od oduševljenja, ponosa, čuđenja, nevjerice, za bezeknutosti pa sve do zavisti.

U svakom slučaju, bez obzira na stav okoline o njima, takva djeca budu uvijek na neki način pomalo izolirana od društva, u čemu ulogu igraju obje strane. S druge strane, ona su nerijetko predmet brojnih istraživanja i proučavanja koja

bi trebala dati odgovor na pitanja poput: »Odakle, zapravo, takvoj djeci talent, jesu li ona zaista posebna ili tu neki drugi čimbenici igraju ulogu?«, »Što učiniti i kako podržati takvu djecu da se talent ne izgubi, nego i dalje razvije, sve do svojega realnog maksimuma?«, »Kako ih bolje uklopiti u širu društvenu zajednicu, iz koje se često i oni sami izoliraju?«.

Formalna pravila za određivanje i razlikovanje »čuda od djece« i onih drugih, zapravo, ne postoje, iako sva-

ko društvo odabire i prihvaća određene kriterije prema kojima se djeca svrstavaju u tu grupu. Ona svojim djelovanjem ili rade nešto zaista posebno u odnosu na kriterije društva u kojem žive, ili to, po opet tim istim kriterijima, rade vrlo rano u svojem životu, mnogo ranije nego što bi se kod »normalnog« djeteta objektivno očekivalo. Na taj način dobivaju raznorazne titule i nadimke koje, iako im sigurno gode, ne uzimaju sami, već su tako prozvani od strane svoje okoline.

Djeca rade »samo što se mora«

Problemi koji se tu javljaju su otuđene djeteta od njegove generacije upravo zbog svoje darovitosti, slabljenje društvenosti i umijeća komuniciranja zbog pretjerana usredotočenja na poboljšanje glazbenih vještina, osjetljivost djeteta, koja dovodi do ranjivosti u drugim sferama njegova života, sveukupno pomanjkanje opće stabilnosti i razvoja zbog drukčijeg pogleda na svijet oko sebe, prelazak i drugih funkcija, osobito kognitivne, na viši stupanj

Izuzetna glazbena, a i svaka druga nadarenost, pogotovo kod djece, od uvijek je plijenila pažnju i uzrokovala zanimanje šire javnosti. To i ne čudi, s obzirom na ljudsku psihu, koja ima taj unutarnji nagon da, za razliku od životinje, teži i nekim višim ciljevima i idejama osim čistog zadovoljenja osnovnih potreba. Osjećaji koji se tu pojavljuju od strane drugih ljudi vrlo

te nastojanja preambicioznih roditelja, koji često preko djeteta žele ostvariti neke svoje propale ambicije.

Da bi uspjelo, takvo dijete mora biti spremno reagirati na nove, dotad ne-doživljene situacije i nositi se s nepoznatim, to jest moći preuzeti rizik kada je to potrebno. Također je potrebna velika doza odvažnosti i izdržljivosti, jer se uvijek nameće želja – potreba da se bude još bolji, da se neprestano izdiže iznad ostalih. Tu je važno i da se određene stvari »preklope«, što se okuplja oko Feldmanova pojma koincidencije. Naime fenomen čuda od djeteta zapravo je događaj u vremenu i prostoru jednog vrlo nadarena djeteta, rođena u vrijeme za njegovu vještinu povoljnog razdoblja, a na način najprikladnijeg angažiranja interesa za usvajanje vještina i svladavanje znanja s područja visoko razvijene znanosti. Razvoj talenta podrazumijeva rad mnogih za uspjeh samo jedne osobe. Poriv za bavljenje glazbom je čimbenik koji postoji prilično nezavisno od glazbenog okruženja.

Takva vrlo nadarena djeca na bavljenje glazbom gledaju kao na nužnost, a ne želju, kod njih postoji određena vrsta euforije pri bavljenju glazbom, pri čemu može doći i do gubljenja normalnog osjećaja i doživljaja vremena i samih sebe. Ona čuju i osjećaju nešto u glazbi što nisu sposobna verbalno artikulirati, što ih povremeno čini ovisnicima o ponavljanju i ponovnom proživljavanju.

Mnoga od u njih mlađoj dobi posjeduju negativan stav u vezi sa svojim talentom, u smislu da bi ga se najradije riješili. U skladu s tim ona najčešće niti ne misle da je ono što rade nešto toliko posebno i ne doživljavaju sebe kao posebno vrijedne, već da samo rade ono »što se mora«.

Kao što je već naglašeno, zbog više razloga dolazi do određenog stupnja izolacije nadarena djeteta u odnosu na svoju okolinu. Već sama ta darovitost čini dijete drukčije i posebno, što su kao kliničari primijetili Ostwald i Pollock, te nastaju dvije skupine, s tim da je na jednoj strani to izrazito nadareno dijete, a na drugoj prosječno nadarena djeca. Problem nastaje i kad se od nadarena djeteta očekuje izvršenje nekih obaveza nevezanih za područje njegove virtuoznosti, koje druga djeca uspješno izvršavaju. Nadareno dijete svu svoju energiju i zanimanje ulaže u tu jednu stvar u kojoj je dobro te

Zbog pretjerana usredotočenja na poboljšanje glazbenih vještina kod nadarene djece često se javljaju problemi otuđenja od generacije, slabljenje društvenosti i umijeća komuniciranja. Nadareno dijete svu svoju energiju i zanimanje ulaže u tu jednu stvar u kojoj je dobro te tako zanemaruje druge aspekte života.

tako zanemaruje druge aspekte života. Na taj se način otuđuje od drugih, a ujedno i nema kapacitete da bi se uklopilo jer nije spremno činiti ono što čine i drugi, jer ono jednostavno nije kao drugi. Djetetova društvenost, komunikativnost i socijalne vještine atrofiraju, ponekad gotovo do stupnja autističnosti. U zasebnim retrospektivnim studijama Pannenborgovi, Feis i Kretschmer su zaključili da se javlja emocionalnost, mentalna nestabilnost, sklonost histeriji i nezrelo ponašanje. Zato i nije neobično da se zna dogoditi da se takve vrhunske umjetnike nakon nekog vremena počne nazivati čudacima, bez obzira na njihova vrhunska postignuća, koja i dalje ostaju na cijeni.

Tu se nadovezuje i problem česte preosjetljivosti na određene situacije iz drugih područja života. Te se vještine razvijaju od rođenja pa sve do kraja života, tako da kod njih ostale sfere života jednostavno ne dolaze do

stupnja razvoja koji se očekuje za određenu dob. Za mnoge vrhunske virtuozne (npr. Mozart) poznato je da su bili smatrani pretjerano djetinjastima – nezrelima u nekim sferama svojeg ponašanja. Osjetljivost je prikrivena sve dok ne dođe do interakcije s određenim vanjskim čimbenikom, kao što su neprijateljski stav školskih kolega ili nedovoljno podupiranje i razumijevanje od strane roditelja.

Rizično pubertetsko razdoblje

Ta određena nezrelost dovodi i do potencijalnih opasnosti na putu do uspjeha, što je osobito izraženo u adolescenciji. Bamberger je to vrijeme definirao kao *krizu srednje dobi*. Pubertet, kao općenito vrlo burno razdoblje, u kojem dolazi do pojave novih i reaktivacije starih konflikata, ne zaobilazi u svojim osnovnim crtama niti posebno nadarenu djecu. Istraživanjima na tom području osobito su značajan doprinos dali Feldman, Gardner i Sosniak. Dolazi do pomaka interesnih sfera, preispitivanja autoriteta, preokupacije izgledom i veličinom tijela, pojavljuje se potreba za prihvaćanjem i pohvalom. Višestruk opseg percepcije, sinteze, slušanja i čuvstvenog stanja počinje se spontano raspadati te se postavljaju brojna pitanja koja muče dijete. Ono više nije sigurno je li zaista tako posebno kao što se donedavno činilo, voli li uopće to što radi ili to radi zbog nekoga drugog (najčešće roditelja ili učitelja) i nećijih tuđih, a ne svojih očekivanja.

Nažalost, neka od njih ne uspiju pronaći odgovore na ta pitanja, podlegnu pritisku i izgube se na tom razmeđu između uspjeha i neuspjeha, prekidaju izražaj svoje kreativnosti i ulaganje napora radi postizanja uspjeha. Njima je apsolutno potrebna pomoć, a pogotovo podrška onih koji su im najbliži, a

to je u prvom redu njihova obitelj, iako je i na toj razini potrebna edukacija da bi se na ispravan način razgovaralo sa njima. Specifični psihodinamički razlozi koji moraju zadovoljiti potrebe roditelja mogu razumijevanje pretvoriti u iskorištavanje dječjeg talenta, izazivajući pometnju i sukob. U slučaju pozitivnog ishoda te adolescentske krize uspijevaju se razriješiti stari i novonastali konflikti, dijete stvara unutarnju sliku zadovoljstva samim sobom i shvaća vrijednost svojih ciljeva te dolazi do daljnjeg napredovanja.

U svezi toga preporuke idu u tome smjeru da se u razdoblju puberteta, dakle u prosjeku između 13. i 16. godine, iako je to vrlo varijabilno i u današnje vrijeme se sve više snizuje, pristupa djetetu s osobitim razumijevanjem i oprezom. Preopterećivanje djeteta nastavnim sadržajima i vježbanjem na instrumentima te oduzimanje previše slobodnog vremena mogu znatno naškoditi djetetovoj psihi. To je osobito

značajno kod posebno nadarene djece s obzirom da su ona već *a priori* pod većim pritiskom zbog većih očekivanja, da ona generalno gledano mnogo više svojeg vremena ulažu u to čime se bave i da su posebno osjetljiva zbog slabe društvene povezanosti i često stoga i slabije socijalne podrške. Preporuča se

Mnogo treba raditi na djetetovu samopouzdanju, da bi dijete izgradilo pravilnu sliku o sebi i da bi moglo na realan način procijeniti svaku situaciju u kojoj se može naći.

osnivanje neformalna savjetodavnog tijela (pedagog, psiholog, psihijatar, glazbeni terapeut, a u slučaju preigranosti ruku i reumatolog – neurolog), koje bi uz pomoć učitelja koji rade s tom djecom moglo raspraviti o eventualnom preopterećenju i dati određene savjete kako poboljšati postojeće stanje i olakšati i omogućiti nesmetan razvoj djeteta, a da ne dođe pak s druge strane do zanemarivanja tih aktivnosti. Već nekoliko sastanaka godišnje moglo bi dovesti do značajna pomaka

u komunikaciji i razumijevanju djece te omogućiti da se pomogne djeci koja su u bilo kojem smislu zakazala, to jest ako su postignuti rezultati na bilo kojem području ispod onih koji su se objektivno mogli očekivati s obzirom na ranija postignuća zbog kojih je dijete i dobilo status posebna djeteta.

Treba uzeti u obzir činjenicu da korelacija između kreativnosti (uključujući i glazbene) i kvocijenta inteligencije nije toliko visoka koliko se ranije mislilo.

Gordonovo istraživanje uz doprinos Colwela i Moora pokazalo je da su verbalni i neverbalni rezultati opće inteligencije jednaki u muzikalnih i nemuzikalnih studenata. Također Howard Gardner je pokazao da se znatno razlikuju inteligencija u smislu glazbenog talenta, to jest sposobnosti prihvaćanja slušnih i ritmičkih stimulansa te njihovo sintetiziranje u određenu formu i sadržaj, od inteligencije koja je izražena kod darovitih osoba u drugim spoznajnim znanostima. U

skladu s time važna je prisutnost prikladnih učitelja i uzora te auditorija koji će pokazati zanimanje i znati cijeliti rad djeteta. To dovodi dijete u mogućnost da se, uz dozu sreće, izdigne iznad ostalih.

Postizvedbena depresija

Osim problema vezanih uz adolescenciju, pojavljuju se i drugi problemi potaknuti istim predisponirajućim čimbenicima, poput preosjetljivosti, nesamostalnosti i neprilagođenosti. Osobito je značajna postizvedbena depresija, koja se prema Robsonu očituje osjećajem smanjena samopoštovanja,

moć psihijatra. Postoje brojni primjeri poznatih glazbenika iz povijesti koji su se liječili kod psihijatra, kao što su Robert Schumann, Anton Bruckner, Rahmanjinov i Nižinski. Reprodiktivni umjetnici su izloženi opasnosti razvoja psihijatrijskih poremećaja, međutim ta opasnost nije veća nego u općoj populaciji, pa je moguće da oni razvijaju posebne obrasce i načine da svladaju i riješe takve probleme. Prema studiji na uzorku od 87 reproduktivnih umjetnika, koju su proveli Cohen i Kupersmith, uočeno je da se razlikuju od ostatka populacije po tome što je, općenito gledano, njihovo sveopće

sebi i drugima, jer prekomjerna mentalna disciplina i zaokupljenost svojim radom mogu rezultirati sindromom prekomjerna mentalnog trošenja, kao što kod instrumentalnih izvođača može doći do sindroma ukočenosti mišića. Tako se ujedno uči način na koji se mogu izbjeći krize promjenom načina reagiranja na njih.

Pogreške su sastavni dio života

Razvoj talenta podijeljen je na tri faze. Prvu fazu čini prvih deset godina života, koje su obilježene igrom oko glazbe, zadaci su tipično razvojni, a uspjeh je relativno subjektivan. Srednja faza je faza u kojoj dijete postaje sposobno primijetiti detalje i posvetiti im pažnju, te na taj način povećati preciznost. Traje u prosjeku od desete do trinaeste godine, a u njezinu žarištu su vokabular i tehnika. Zahtjevi se znatno povećavaju. U drugoj polovici druge dekade života traje treća faza, u kojoj je naglasak na što slobodnijem i širem shvaćanju glazbe, da bi se moglo unijeti što više prave umjetničke prirode u samo glazbeno stvaranje.

Mnogo treba raditi na djetetovu samopouzdanju, da bi dijete izgradilo pravilnu sliku o sebi i da bi moglo na realan način procijeniti svaku situaciju u kojoj se može naći, umjesto da ga se pretjerano zaštićuje stvarajući svojevrstan oklop. Ostalu djecu, kritičare, suce, publiku, i pogotovo ostale natjecatelje dijete bi trebalo gledati ne kao svoje neprijatelje i osobe koje mu samo žele otežati put do uspjeha ili oduzeti ono što je njegovo, nego prijatelje koji ga mogu razumjeti. Dobro vođenim razgovorom o tim temama s djetetom mogu se postići odlični rezultati, a to je osobito važno kod treme prilikom nastupa, odnosno postizvedbene depresije. Prije nastupa je u razgovoru moguće djeci objasniti da je osjećaj treme sasvim normalan, a kako raste samopouzdanje djeteta, tako će i, pot-

Preporuča se osnivanje neformalnog savjetodavnog tijela, koje bi moglo raspraviti o eventualnom preopterećenju i dati određene savjete kako poboljšati postojeće stanje i olakšati i omogućiti nesmetan razvoj djeteta bez zanemarivanja glazbenih aktivnosti.

jer dijete, iako je po svojim uspjesima i vještinama na tom polju znatno iznad velike većine svojih vršnjaka, pa čak i mnoge starije djece, svoju vrijednost mjeri prema onima s kojima se natječe, a to su opet sve redom vrhunski izvođači. Postizvedbena depresija obilježena je tugom, napadajima plača, strahom i paničnim napadajima, anhedonijom ili gubitkom interesa, letargijom, umorom, prekomjernim spavanjem, zabušavanjem i izostajanjem s proba, neizvršavanjem domaćih zadaća, suicidalnim idejama, a u nekim slučajevima čak i pokušajima samoubojstva. Očito je da tu može doći do vrlo ozbiljnih posljedica te je itekako potrebno pružiti podršku takvu djetetu. Nažalost, dijete često i nema nikoga s kime bi razgovaralo o tim problemima (osim opet s nekim izvođačem), a svemu tome pridonosi i izolacija od obitelji i eventualnih prijatelja tijekom putovanja radi nastupanja.

Stoga i ne čudi da određeni postotak djece na kraju zatraži i stručnu po-

stanje bilo blaže, a simptomi slabije izraženi. Većina kliničara se slaže da je za te pojave poremećaja u najvećem broju slučajeva, i to puno češće nego se misli, kriva okolina.

Dodatno bi se moglo pomoći pokretanjem grupa kojima bi bio cilj davati podršku izvođačima, i to na taj način da oni dijele zajednička iskustva, slušaju jedni druge i pokušaju izraziti kako se osjećaju. Tako se sprečava izolacija i poboljšava djetetov psihički status, a ujedno se i treniraju socijalne vještine. Također ih treba poticati da obavljaju svoje obaveze, primjerice pisanje domaćih zadaća, da ne spavaju previše, poticati ih da dolaze na probe. Najbolje je odmah nakon nastupa napraviti konkretne planove u dogovoru sa djetetom, jer na taj se način povećava vjerojatnost da će se oni zaista i ostvariti. Djetetu treba ponuditi što širu lepezu mogućih aktivnosti, koje uopće ne moraju imati veze sa umjetnošću, nego mogu poslužiti kao kratkotrajan odmor i način opuštanja i prepuštanja

krijepljen iskustvom, taj strah sve više nestajati i biti lakše savladiv. Razgovorom o eventualnim kritikama usmjerenima na izvedbu djeteta, i pogotovo njihovoj nevažnosti u odnosu na postignuća djeteta moguće je postići svijest o tome da ne mora postojati znak jednakosti između onoga što dijete cijeni u svojoj izvedbi i onoga što cijeni sama publika. Tehnike relaksacije također mogu biti od pomoći kod djece koja imaju značajnije probleme s tremom i strahom od nastupa, a postoje i lijekovi za to.

Sam uspjeh ovisi dakle o vrlo kompleksnoj međuinterakciji brojnih okolinskih sa psihičkim, fizičkim i fiziološkim osobinama djeteta, tako da pomoć djetetu mora biti multidimenzionalna i odigrati se na više razina. Ako govorimo o roditeljima dotičnog djeteta potrebno je pružanje podrške, dati djetetu do znanja da se cijeni to što radi i pokazati mu koje su njegove kvalitete. Ponekad se roditelji dosta teško suzdržavaju od postavljanja prevelikih očekivanja, koja su povremeno potaknuta i nekim osobnim neispunjenim ambicijama i snovima, što stvara dodatan pritisak i dovodi do kontraefekta. Osim podrške svaki roditelj mora djetetu pružiti uvid u život u cjelini, a ne samo kao pogled na život kroz aktivnost u kojoj je dijete dobro, to jest izvrsno, tako da život bude bogat čovjekoljubivim djelima i osjećajem dobročinstva, što kod ljudi pobuđuje poštovanje prema cjelokupnoj osobi, a ne samo prema glazbenom daru. To djetetu omogućuje da bolje shvati svoju situaciju te da samo odluči da li mu dosadašnji stil života i odabrane aktivnosti zaista odgovaraju ili ne. Osim toga takvim pristupom omogućava se daljnji razvoj djeteta i u onome u čemu je do tada briljiralo jer mu omogućuje da na istu stvar gleda

na više različitih načina, što opet potiče njegovu kreativnost i volju za radom. Mora biti jasno da su i pogreške sastavan dio života te da ih ne treba shvaćati previše ozbiljno. Iz pogrešaka se može mnogo toga naučiti, i upravo je to jedna od najvažnijih osobina koje bi trebalo usaditi u talentiranu djecu.

Za kraj treba napomenuti da umjetnost kao umijeće, bez obzira na svoju kompleksnost, može se analizirati i po svojim značajkama uspoređivati s drugim, jednostavnijim umijećima, jer su zapravo procesi stjecanja tih umijeća analogni. S psihološke točke gledišta tako možemo umijeće sviranja razdijeliti na četiri sloja. Prvi sloj je umijeće sviranja u užemu smislu, što u glazbeno-pedagoškoj terminologiji označava tehniku sviranja, a uključuje u najvećem dijelu tjelesnu (fizičku i fiziološku) mogućnost da se nešto odsvira onako kako treba. Drugi je sloj znanja. Radi se o tome da prilikom sviranja na određenom instrumentu glazbenik ne vježba samo sviranje toga dotičnog instrumenta, već ujedno vježba i određenu glazbu koju svira. Tu je značajno da se isprepliču dvije vrste učenja, i to stjecanje umijeća s jedne i stjecanje znanja s druge strane. Te dvije vrste učenja međutim vrlo su različite, u tome smislu da je prva memorijski mnogo dugotrajnija, tako da nije rijetko da glazbenik zaboravi svirati neku pjesmu koju je čak i dugo vremena vježbao, dok s druge strane vrlo neobično zvuči da bi netko mogao zaboraviti svirati na nekom glazbalu. Sloj glazbene, muzikalne interpretacije je treći sloj, za kojega je nužno potrebno usavršiti znanje prvog sloja. Četvrti, ujedno i zadnji sloj je sloj znanja o umijeću, a sadržava opća glazbena, teoretska znanja. Ona nisu izravno povezana s umijećem, ali utječu na efikasnost njegova stjecanja.

SAŽETAK:

U radu se navode posebnosti razvoja vrlo nadarenih mladih glazbenika, tzv. »čuda od djece« u raznim razdobljima, uz svjesnost o njihovoj osjetljivosti, preopterećenosti, udaljenosti od obična života, sve do nastupanja psiholoških pa i psihijatrijskih smetnji, koje treba sprečavati i liječiti posebnim sustavom mjera.

SUMMARY:

This article is about specificity of very talented young musicians' development in early parts of their lives, together with consciousness about their sensitivity, overburdening, impossibility of having a normal life, and also about appearance of psychological and psychiatric disturbances which must be prevented and treated in a special way.

KLJUČNE RIJEČI:

psihijatrija, razvoj, nadarenost, mladi glazbenici

KEYWORDS:

psychiatry, development, talent, young musicians

LITERATURA:

1. H. Netzer: *Erziehungslehre*, Klinghardt, Bad Heilbrunn/OBB, 1999.
2. A. Adler: *Praxis und Theorie der Individualpsychologie*, Kinder, München – Wiesbaden, 1920.
3. M. i T. Košiček: *I vaše dijete je ličnost*, Panorama, Zagreb, 1998.
4. O. Fenichel: *Psihoanalitička teorija neuroza*, Medicinska knjiga, Beograd – Zagreb, 1961.
5. B. Stevanović: *Pedagoška psihologija*, Zavod za izdavanje udžbenika NR Srbije, Beograd, 1961.
6. E. B. Hurlock: *The Value of Praise and Reproof as Incentives for Children*, Arch. Psychol., 71/1924.